

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ОТРИМАННЯ ПРАВА НА ЗАЙНЯТТЯ НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

У статті визначено напрями удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні, які мають бути спрямовані на вдосконалення процесу складання кваліфікаційного іспиту на зайняття нотаріальною діяльністю та прийняття ґрунтовної програми Кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю, скорочення строку повторного складення кваліфікаційного іспиту та встановлення адміністративної відповідальності на посадових осіб Міністерства юстиції України за порушення періодичності проведення кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю, що загалом позитивно вплине на впровадження європейських стандартів у сферу нотаріату в Україні.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, кваліфікаційний іспит, напрями удосконалення, нотаріат, право на зайняття нотаріальною діяльністю, публічна адміністрація.

В статье определены направления совершенствования законодательства о получении права на занятие нотариальной деятельностью в Украине, которые должны быть направлены на совершенствование процесса сдачи квалификационного экзамена на занятие нотариальной деятельностью и принятия основательной программы Квалификационного экзамена на право занятия нотариальной деятельностью, сокращение срока повторной сдачи квалификационного экзамена и установление административной ответственности должностных лиц Министерства юстиции Украины за нарушение периодичности проведения квалификационного экзамена на право занятия нотариальной деятельностью, что положительно повлияет на внедрение европейских стандартов в сферу нотариата в Украине.

Ключевые слова: административная ответственность, квалификационный экзамен, направления совершенствования, нотариат, право на занятие нотариальной деятельностью, публичная администрация.

The article outlines the areas of improvement of the legislation on obtaining the right to engage in notarial activities in Ukraine, which should be aimed at improving the process of preparation of the qualification examination for engaging in notarial activities and the adoption of a substantive program of the Qualification Examination for the right to engage in notarial activities, reduction of the period reduction of the period of repeated qualification examination, and establishment of administrative responsibility for officials of the Ministry of Justice of Ukraine for violating the frequency of conducting a qualifying examination for the right to engage in notarial activities, which in general will have a positive effect on the implementation of European standards in the sphere of the notary public in Ukraine.

Key words: administrative responsibility, qualification exam, directions of improvement, notary, right to engage in notarial activity, public administration.

Вступ. Сфера нотаріату має плавно вбирати в себе усі нові реалії суспільства та особливості змін правовідносин. Провідним ініціатором та реалізатором змін у площині нотаріату є Міністерство юстиції України як основна публічна адміністрація у цій сфері.

Відповідно, з метою покращення сфери нотаріату, усунення певних прогалин і колізій у цій сфері постає гостра необхідність у визначенні основних напрямів удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні.

До удосконалення нотаріату в Україні звертали свою увагу такі вчені: К. Білько, Г. Гулевська, Л. Даниук, Д. Журавльов, Н. Ільєва, О. Мартинюк, У. Палієнко, В. Тищенко, К. Чижмарь та інші.

Проте вищевказані вчені розкрили загальні аспекти удосконалення нотаріальної діяльності, а проблематика удосконалення права на зайняття нотаріальною діяльністю залишається мало дослідженою.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження та аналізу позицій вчених-юристів, основ законодавства, визначити напрями удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні.

Результати дослідження. На початку 2018 р. відбулося підписання Меморандуму про співробітництво між Нотаріальною палатою України та Міністерством юстиції України, яким визначено основні напрями роботи та співпраці професійного самоврядування та Міністерства юстиції. Це і обговорення актуальних проблем у сфері нотаріату та державної реєстрації шляхом обміну інформацією, і безпосередня координація зусиль, спрямованих на реформування нотаріату, а також робота над вдосконаленням законодавства у цих сферах [3].

Задля досягнення мети Меморандуму сторони домовляються про співпрацю за такими напрямками: 1) обговорення актуальних проблем у сфері нотаріату та державної реєстрації прав на нерухомість і бізнес шляхом обміну інформацією, отриманою Міністерством та/або НПУ від нотаріусів; 2) координація спільних зусиль Сторін, спрямованих на реформування нотаріату у напрямках: розробки та прийняття акта з питань регулювання поведінки нотаріуса – Кодексу професійної етики нотаріуса та кодифікованого нормативно-правового акта з питань регулювання діяльності нотаріуса та вчинення ним дій; розробки та впровадження «електронного нотаріату» та електронного реєстру вчинення нотаріальних дій; адаптації та інтеграції нотаріату України до європейських та загальносвітових реалій сучасного правового світу; розробки та нормативного впровадження повноважень нотаріусів у сфері медіації як пріоритетного напрямку досудового захисту цивільних прав фізичних та юридичних осіб та розвитку правових інституцій України разом із фактичним щоденним практичним виконанням таких функцій; об'єднання нотаріальних органів в єдиний нотаріат (Стратегічний план Міністерства юстиції України); 3) аналіз проблемних питань чинного законодавства у зазначених сферах, підготовка узгоджених пропозицій щодо попередження випадків можливих порушень [2].

Отже, Меморандум про співробітництво між Міністерством юстиції України та Нотаріальною палатою України є індивідуальним нормативним актом, яким прописано, що удосконалення законодавства у сфері нотаріату є основним напрямом, відповідно до якого реалізує свої повноваження Міністерство юстиції України як публічна адміністрація при тісній підтримці з органами нотаріального самоврядування.

Оскільки досі в Україні не створена нова стратегія реформування системи нотаріату, Нотаріальна палата України представила Міністерству юстиції України, а також представникам юридичної громадськості Концепцію реформування українського нотаріату. Запропонована Нотаріальною палатою Концепція передбачає: розробку Нотаріальної палати України та прийняття на рівні закону Кодексу професійної етики нотаріуса; створення електронного реєстру вчинення нотаріальних дій; передачу невластивих державі функцій органу професійного самоврядування – Нотаріальній палаті України, зокрема тих функцій, що виконують головні територіальні управління юстиції в сфері нотаріату; передачу повноважень з досудового врегулювання спорів, які стосуються адміністрування нотаріальної діяльності, що розвантажити судову систему, зокрема адмінсуду; розробку і впровадження швидко адаптованих програм із підвищення професійного рівня нотаріусів; розширення повноважень нотаріусів та створення так званого Нотаріального будинку юстиції – сервісу для громадян по типу «єдиного вікна»; забезпечення повноцінного доступу нотаріусів до єдиного реєстру судових рішень, реєстру реєстрації актів цивільного стану, демографічного реєстру та до баз даних МВС України; впровадження механізму використання нотаріусами спецрахунків для проведення міжнародних транзакцій за договорами купівлі нерухомості та цінних паперів [6].

Отже, в Україні досі не створена нова стратегія реформування системи нотаріату, проте Нотаріальною палатою України запропонована Концепція реформування українського нотаріату, яка хоч і відповідає європейським стандартам, загалом не містить положень, які б стосувалися удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні.

Щодо проблем у площині отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні, то найперше треба вказати, досі немає ґрунтовної програми кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю.

Загалом Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату 28 липня 2011 р. № 1905/5 визначає процес складання особами кваліфікаційного іспиту у Вищій кваліфікаційній комісії нотаріату та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату [5].

Отже, з метою вдосконалення процесу складання кваліфікаційного іспиту на зайняття нотаріальною діяльністю необхідно розробити, затвердити й оприлюднити ґрунтовну програму Кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю, яка б відповідала європейським стандартам та визначала чітко коло питань (як теоретичних, так і практичних) щодо визначення знань осіб у сфері діяльності нотаріату.

Ще однією проблемною зоною у сфері нотаріату, на наш погляд, є те, що відповідно до Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату 28 липня 2011 р. № 1905/5 особи, які не склали кваліфікаційний іспит, допускаються до наступного його складання не раніше ніж через рік за поданням відповідного головного територіального управління юстиції [5].

Цей строк є досить довгим, адже особи, які не склали кваліфікаційний іспит, можуть не скласти його через певні обставини, які не залежать від їх волі (поганий стан здоров'я, інші обставини), а рік, для того щоб повторно скласти іспит, загалом порушує права, свободи та інтереси осіб.

Тому з метою скорочення строку повторного складання кваліфікаційного іспиту пропонуємо внести зміни п. 50 Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату 28 липня 2011 р. № 1905/5 та викласти його в такій редакції: особи, які не склали кваліфікаційний іспит, допускаються до наступного його складання не раніше ніж через три місяці за поданням відповідного головного територіального управління юстиції.

Досить часто на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України виникає повідомлення про перенесення дати проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату при Міністерстві юстиції України. Наприклад, офіційне повідомлення на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України від 18 липня 2017 р. вказує, що відповідно до ст. 10 Закону України «Про нотаріат» та п.п. 10, 12 Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 923, та у зв'язку із закінченням строку повноважень персонального складу Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату та відсутністю кворуму засідання Комісії, прийнято рішення про перенесення дати проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю з 31 липня 2017 р. на вересень – жовтень 2017 р. Інформацію про дату, час та місце кваліфікаційного іспиту із зазначенням кінцевого строку подачі документів до відповідного головного територіального управління юстиції буде розміщено додатково на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України [4].

На наш погляд, часте перенесення дати кваліфікаційного іспиту на зайняття нотаріальною діяльністю негативно впливає на періодичність проведення іспиту та порушує права, свободи та інтереси осіб, які мають намір стати нотаріусами. З метою попередження такого явища пропонуємо встановити адміністративну відповідальність на посадових осіб Міністерства юстиції України за порушення періодичності проведення Кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю.

Пропонуємо доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення ст. 188-50 «Порушення встановленого законом порядку проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю» та викласти її в такій редакції: «Порушення встановленого законом порядку проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю, а саме порушення періодичності проведення кваліфікаційного іспиту тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику у сфері нотаріату від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Крім того, пропонуємо доповнити п. 3 Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату 28 липня 2011 р. № 1905/5 підпунктами 2 та 3 та викласти їх в такій редакції: «Повідомлення про перенесення кваліфікаційного іспиту має бути розміщене на офіційній інтернет-сторінці Міністерства юстиції України не пізніше ніж за п'ятнадцять днів до попередньої дати проведення кваліфікаційного іспиту. Кваліфікаційний іспит має бути проведений не пізніше як через шість

місяців із дня його перенесення. За порушення періодичності проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю, а саме перенесення кваліфікаційного іспиту два або більше разів посадові особи Міністерства юстиції України несуть адміністративну відповідальність у порядку, встановленому законом».

Усе вищевикладене дає підстави зробити висновки стосовно удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні:

– Меморандум про співробітництво між Міністерством юстиції України та Нотаріальною палатою України є індивідуальним нормативним актом, яким прописано, що удосконалення законодавства у сфері нотаріату є основним напрямом, відповідно до якого реалізує свої повноваження Міністерство юстиції України як публічна адміністрація при тісній підтримці з органами нотаріального самоврядування;

– в Україні досі не створена нова стратегія реформування системи нотаріату, проте Нотаріальною палатою України запропонована Концепція реформування українського нотаріату, яка хоч і відповідає європейським стандартам, загалом не містить положень, які б стосувалися удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні;

– з метою вдосконалення процесу складання кваліфікаційного іспиту на зайняття нотаріальною діяльністю необхідно розробити, затвердити і оприлюднити ґрунтовну програму Кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю, яка б відповідає європейським стандартам та визначала чітко коло питань (як теоретичних, так і практичних) щодо визначення знань осіб у сфері діяльності нотаріату;

– з метою скорочення строку повторного складання кваліфікаційного іспиту пропонуємо внести зміни п. 50 Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату 28 липня 2011 р. № 1905/5 та викласти його в такій редакції: особи, які не склали кваліфікаційний іспит, допускаються до наступного його складання не раніше ніж через три місяці за поданням відповідного головного територіального управління юстиції;

– часте перенесення дати кваліфікаційного іспиту на зайняття нотаріальною діяльністю негативно впливає на періодичність проведення іспиту та порушує права, свободи та інтереси осіб, які мають намір стати нотаріусами. З метою попередження такого явища пропонуємо встановити адміністративну відповідальність на посадових осіб Міністерства юстиції України за порушення періодичності проведення Кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю. Пропонуємо доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення ст. 188-50 «Порушення встановленого законом порядку проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю» та викласти її в такій редакції: «Порушення встановленого законом порядку проведення кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю, а саме порушення періодичності проведення кваліфікаційного іспиту тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику у сфері нотаріату від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Висновки. Отже, удосконалення законодавства щодо отримання права на зайняття нотаріальною діяльністю в Україні має бути спрямоване на вдосконалення процесу складання кваліфікаційного іспиту на зайняття нотаріальною діяльністю та прийняття ґрунтовної програми Кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю, скорочення строку повторного складання кваліфікаційного іспиту та встановлення адміністративної відповідальності на посадових осіб Міністерства юстиції України за порушення періодичності проведення кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю, що загалом позитивно вплине на впровадження європейських стандартів у сферу нотаріату в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. Відомості Верховної Ради. 1984. Ст. 1122.

2. Меморандум про співробітництво між Міністерством юстиції України та Нотаріальною палатою України. Нотаріальна палата України: офіційний веб-портал. 2018. URL: <http://npu.org.ua/news/memorandum-pro-spivrobotnictvo-mizh-notarialnoyu-palatoyu-ukra%D1%97ni-ta-ministerstvom-yustici%D1%97-ukra%D1%97ni/>.

3. Підписано меморандум про співробітництво між нотаріальною палатою України та Міністерством юстиції України: офіційний веб-портал. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/>

news/ministry/pidpisano-memorandum-pro-spivrobitnitstvo-mij-notarialnoyu-palatoyu-ukraini-ta-minyustom.

4. Повідомлення про перенесення дати проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату при Міністерстві юстиції України / Міністерство юстиції України: офіційний веб-портал. 2018. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/povidomlennya-pro-perenesennya-dati-provedennya-kvalifikatsiyного-ispitu-vischoyu-kvalifikatsiynoyu-komisieyu-notariatu-pri-ministerstvi-yustitsii-ukraini-23833>.

5. Порядок допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату: затверджено наказом Міністерства юстиції України від 28.07.2011 р. № 1905/5. Офіційний вісник України. 2011. № 60. Ст. 2421.

6. Український нотаріат хочуть реформувати відповідно до європейських стандартів. Лойер: інформаційний веб-портал. 2018. URL: <http://loyer.com.ua/uk/ukrayinskij-notariat-hochut-reformuvati-vidpovidno-do-yevropejskih-standartiv>.

УДК 347.27

ЦВІГУН І.М.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ЗА НЕВИКОНАННЯ ЧИ НЕНАЛЕЖНЕ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ІПОТЕКИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

У статті розглянуто особливості відповідальності за договором іпотеки земельної ділянки. Проаналізовані чинне національне законодавство та наукові дослідження з обраної проблематики. Зроблено ґрунтовний аналіз та висновки, що мають як теоретичне, так і практичне значення, в контексті дослідження правової природи відповідальності за невиконання або неналежне виконання договору іпотеки земельної ділянки.

Ключові слова: відповідальність, договір іпотеки земельної ділянки, іпотекодавець, іпотекодержатель, невиконання чи неналежне виконання договору іпотеки.

В статье рассмотрены особенности ответственности по договору ипотеки земельного участка. Проанализированы действующее национальное законодательство и научные исследования по выбранной проблематике. Сделаны тщательный анализ и выводы, имеющие как теоретическое, так и практическое значение, в контексте исследования правовой природы ответственности за неисполнение или ненадлежащее исполнение договора ипотеки земельного участка.

Ключевые слова: ответственность, договор ипотеки земельного участка, ипотекодатель, ипотекодержатель, неисполнение или ненадлежащее исполнение договора ипотеки.

The article deals with the peculiarities of responsibility by a mortgage agreement for a land plot. The current national legislation and scientific research on the chosen problem are analyzed. In the context of studying the legal nature of responsibility for non-fulfillment or improper performance of the land mortgage contract, a thorough analysis and conclusions with theoretical and practical significance have been conducted.

Key words: responsibility, mortgage right for a land plot, pledgor, non-fulfillment or improper performance of a mortgage agreement.